



TIBOR MIHELİČ

**Aleš Debeljak: *Lanski sneg – eseji o kulturi in tranziciji.*
Aristej 2002 (zbirka Dialogi).**

Kar nekaj razlogov me je moralo predramiti, da sem pri pisanju pričujoče recenzije stopil iz varnega zavetja prve osebe množine in tako naredil ta, resda nikakršen za človeštvo, zame pa vseeno majhen korak. Da sem tako zakorakal, me je med drugim prisilila neka zelo specifična situacija. Nemara je ravno naključje hotelo, da z dobrim prijateljem – on se že kar odkrito deklarira za marksista – prelivava na papir kritiške misli ob popolnoma istih knjigah, kar nama na najino veselje omogoča, da v družbi steklenice piva o njihovi vsebini tudi modrujeva. Zadoščenje, ki ga občutim na najinih preredkih seansah, mi spričo Debeljakovega nostalgičnega opevanja Kavarne Union zato še toliko bolj vzbudi skomine po nekdanjem kavarniškem življenju, ki je bilo tako samoumevno za velikane misli dvajsetega stoletja. Pa sebe sploh nimam za misleca, kaj šele velikega. Toda navzlic moji mladosti mi vonj atmosfere v današnjih prostorih srečanja, tisti zvoedeni vonj potešitve lastnih telesnih užitkov, tu in tam že zasmrdi. Edino duhovno tolažbo, če smem uporabiti ta izraz, mi torej predstavljajo ravno kramljanja z omenjenim prijateljem.

Usklajenost najinih navdušenj ali pa zgražanj – če so upravičena, navsezadnje niti ni pomembno – je bila mestoma že kar zaskrbljivoča in na tihem sem bil potešen, kajti prvikrat nisva delila navdušenja. Prijatelj je vztrajal pri bolj strokovni, z nadihom kritizerstva podkrepljeni analizi teksta, češ sociologi, ki jih omenja Debeljak (npr. Ulrich Beck), niso več aktualni; jaz pa sem tokrat napravil izjemo in se brezskrbno prepustil ekspresivnosti, silovitemu stapljanju besed in kritičnemu naboju, ki

ga Debeljak miri z bolj poetičnimi izrazi. Malokateri teksti esejističnega tipa tako močno izražajo samo pojav avtorja in gestikulacijo le-tega kot govorca, kakor to počno prav Debeljakovi eseji. Iz prepleta besed namreč veje njegov rezki, marsikomu neprijeten glas, pred očmi se nevidnosti navkljub izrisuje njegova, s položajem prstov krčevito spetih v piramidalno obliko, zaznamovana drža.

Je ta drža res samo mimikrična? Gre Debeljakova skoraj samovšečna elaboracija res na rovaš idejnega novuma, in ali je res premalo kritičen? Kako ne bi odgovoril z glasnim ne, če pa iz Debeljakovih misli neprestano žuga prst "kritične teorije", v njegovih besedah pa preži svarilo pred razmahom patološkega narcisizma, ki ga bralcu predoči kot globalni pojav.

Vdor primitivnih aspektov kapitalizma je slovensko kolektivno mentaliteto zvbil v stanje tesnobe, iz katerega se poslej fragmentiran in nase skrčen posameznik – to jedro liberalne države – predrami samo ob klicu velikih razprodaj in žajfastih afer, ki jih niza žurnalistična površnost. Kot da smo s plebiscitom opravili svoje poslanstvo, sedaj pa se lahko mirno prepustimo svobodi, ki smo si jo izglasovali. Debeljak, kot vedno navdahnjen s Camusovim žlahtnim moralizmom, poziva k vsakodnevni plebiscitu, vedoč, da je svoboda neprekinjeno dejanje.

Nas je zgodovina prisilnega kolektivismu res tako prestrašila, da si ne upamo več iskati niti sledi skupnega dobrega? Kajti ko bomo Slovenci prispeli do točke, kjer je pojavni videz vse, kjer se uspeh meri z imidžem, nas bo to stalo izgube zavesti, "da človek ne živi samo od kruha". Notranje bistvo slovenstva so njegovi kulturni temelji, ne glede na to, kako ta trditve "vedno slabše kotira na borzah javne popularnosti." Zakaj smo že tako prepričani v lastno nemoč, da že deset let po plebiscitu niti volitev ne jemljemo več resno, se sprašuje Debeljak. Očitno so se tržna logika, nepotizem in korupcija res že vtihotapili skozi pore slovenskega naroda; in kar je še huje – v politično sfero. Pa naj mi kdo odgovori, kako se lahko nekdo z vstopom na položaj ministra iz natofoba prelevi v natofila? Politika je z enim kolenom torej že pokleknila pod težo uvoženega kapitala in bog ne daj, da klecne še drugo. *"Poklekanje pred zlatimi teleti tujine je povsem zgrešeno, tako, kakor je zgrešeno samovšečno motrenje konic na lastnih čevljih."* Videti je, da tudi literati – heroji prebujanja slovenske zavesti – vedno teže nosijo breme nujnosti kritične refleksije in se v svoj želvi oklep, simbol trdnosti ljudskih temeljev, raje skrivajo, kot pa da bi zastran izdaje politikov, ki bi po definiciji morali služiti ljudstvu, prevzeli odgovornost, ki v "sodobnem primitivnem kapitalizmu očitno nima več domovinske pravice." Literatura je danes še toliko bolj poklicana, da se reši spon izključnosti literarnega jezika kot poslednje Masade pristnosti, da prične polniti urbani primanjkljaj in hkrati skrbeti za lastno specifičnost in javno sfero. Če kdo, potem so literati zadnji, ki smejo podleči petrifikaciji; kljubovati in izločevati – ne pa odražati in saditi – morajo plevel, zaraščajoč narodno mentaliteto.

Prijatelj Debeljaku očita, da "povsod vlači komunitarizem in brani Američane." Toda z idejo komunitarizma, ne glede na to, da je mogoče zrasla na ameriškem zelniku, pravzaprav ni nič narobe. Saj vendar ni potrebno brezglavo

posnemati ameriškega modela, da bi začutili potrebo po spremembi etike, potrebo po novi odgovorni etiki za prihodnost, o kateri je, vsaj kakor mi je znano, pisal tudi filozof Hans Joas. Mar to, da imajo parkirne površine in trgovski centri neprimerno večji tloris kot otroška igrišča in postojanke kulturnega dogajanja, govori v prid skrbi za prihodnje rodove? Lepo vas prosim; nekdo se nam more pošteno smejati v brk!

In zdaj sprašujem svojega skeptičnega prijatelja: zakaj je nekdo, ki javno priznava svoje nezadovoljstvo glede vstopa Slovenije v zvezo NATO, nekdo, ki je tako kritičen do ameriške prevzetnosti v zadevah mednarodne porazdelitve moči, še vedno sposoben reči o tem arogantnem narodu kako prijazno besedo? Prvi korak razumevanja (tudi družboslovnega) in nujen pogoj sočutja je znati stopiti v čevlje drugega, pa najsi bo to sovražnik ali pa naš najbližji. Odgovor na zgornje vprašanje je zato domala samoumeven že, če v instant različici podoživimo Debeljakovo osebno zgodovino.

Tudi mene je strah amerikanizmov, celo tako strah, da bi bil na bližajočem se referendumu pripravljen glasovati za vstop. Pa bom raje kar ostal načelen. Poleg tega verjamem, da bi si pred referendumom vsakdo skoraj moral ogledati film *Bowling za Columbino* in tako sprevideti, da Amerika svojih raket ne bo uporabila, da bi razgnala črnino trmoglavih oblakov, ki bojda pretijo človeštvu; prav tako bo s protiraketnim ščitom samo še bolj hermetično zaprla "temno nebo" nad lastno nacionalno eksistenco, svoje rakete pa raje nepremišljeno poslala tja, kjer še sije sonce.

Étienne Balibar: *Marxova filozofija*. Krtina 2002 (Knjižna zbirka KRT).

"Filozofi so svet samo različno interpretirali, gre za to, da ga spremenimo." Marxova znamenita enajsta zapoved iz *Tez o Feuerbachu* (1845) je danes skoraj že kliše – celo sam Marx se ji je bil kasneje primoran odpovedati – vseeno pa trdno zakoreninjena v samem jedru tiste filozofije, ki se trudi misliti svoje lastne meje, hkrati upravičuje ter opravičuje nedokončanost mnogih njegovih del in nenehno samorevizijo pojmov (na primer iz praxis v produkcijo; od ideologije k blagovnemu fetišizmu), saj je Marx, bolj kot drugi, venomer pisal v navezavi na konkretne priložnosti. Ta performativ, s katerim je Marx za seboj zaprl duri v trdnjavo filozofije in tako malodane pljunil v lastno skledo, pravzaprav pogojuje eno glavnih tez, ki jih Balibar v tej tanki, a vsebinsko bogati knjižici predoči bralcu: *"Ni in nikoli ne bo marksistične filozofije; nasprotno pa je Marxova pomembnost za filozofijo dandanes večja kot kadarkoli prej."* Marx je mislec večnega ponovnega začenjanja; krize in razočaranja ob dejanskih (ne)spremenljivostih v družbi mu niti niso dajali kaj dosti izbire. In ravno tu se Balibarjeva knjižica izkaže za priročno. Odgovarja namreč tudi na vprašanje, zakaj je bil Marx v *Komunističnem manifestu* (1847) tako trdno prepričan o skorajšnji krizi kapitalizma, zaradi katere bo proletariat, na čelu vseh zatiranih